E-ISSN 2717-7785 ISSN 1309-7660

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
TRAKYA UNIVERSITY JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS

TÜEF dergisi

TÜEF dergisi
TDE F:ergisi
TÜEF dergisi
TÜEF dergisi

https://tuefdergi.trakya.edu.tr/
https ://dergi park.org .tr/tr/pub/trkede
Cilt: 14, Sayı: 27, Ocak 2024

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 14 **Sayı: 27** **Ocak 2024**

TRAKYA UNIVERSITY

JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS

Volume: 14 **Issue: 27** **January 2024**

E-ISSN **2717-7785** ISSN **1309-7660**

Edirne

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
Cilt: 14, Sayı: 27, Ocak 2024

TRAKYA UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
Volume: 14, Issue: 27, January 2024

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Adına Sahibi | Owner

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU (Dekan/Dean)

Editör | Editor

Dr. Şahin KILIÇ

Editör Yardımcıları | Editorial Assistants

Dr. Özgür RENÇBERLER, Arş. Gör. Serkan CÖMERTEL

Alan Editörleri | Field Editors

Doç. Dr. Aslı ARABOĞLU (Mütercim ve Tercümanlık), Doç. Dr. Bülent YILDIRIM (Tarih), Doç. Dr. Gülay APA KURTİŞOĞLU (Sanat Tarihi), Dr. Ayşe Nur ÖZDEMİR (Türk Dili ve Edebiyatı), Dr. Elvan Melek ERTÜRK (Sosyoloji-Felsefe-Psikoloji), Dr. Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU (Balkan Dilleri), Dr. Fuat YILMAZ (Arkeoloji)

Dil Editörleri | Language Editors

Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ (Türkçe), Dr. Fatoş Işıl BRITTEN (İngilizce)

Yayın Kurulu | Editorial Board

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU (Trakya Ü.), Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK (Trakya Ü.), Prof. Dr. Daniş BAYKAN (Trakya Ü.), Prof. Dr. Engin BEKSAÇ (Trakya Ü.), Prof. Dr. Meryem SALİM AHMET (Şumnu Ü. Bulgaristan), Prof. Dr. Serdar AYBEK (Celal Bayar Ü.), Prof. Dr. Vahit TÜRK (İstanbul Kültür Ü.), Doç. Dr. Aslı ARABOĞLU (Trakya Ü.), Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET (Trakya Ü.), Doç. Dr. Nurten ÇETİN (Trakya Ü.)

İnternet Sayfası | Internet Page

https://tuefdergi.trakya.edu.tr/

https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkede

Taranan ve Dizinlenen İndeksler | Abstracted and Indexed in

Ulakbim TR Dizin | *EBSCO* | *SOBIAD* | *CrossRef* | *ResearchBib*

Modern Language Association | *Google Scholar* | *Open Academic Journal Index (OAJI)* | *Academindex*

Kapak Tasarım | Cover Desing

Dr. Yavuz GÜNER

Baskı |Publishing

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayiçi Yerleşkesi, Edirne-Türkiye

Dergi Hakkında | About the Journal

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (TÜEF Dergi) uluslararası hakemli akademik bir dergidir. Dergi Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır. / Trakya University Journal of Faculty of Letters (TUJFL) is an international, academic peer-reviewed journal. Journal has been publishing biannually in January and July.

Yazıların bilimsel ve etik sorumlulukları yazarlara aittir. / Scientific and ethical responsibilities of the articles belong to authors.

Yazıların yayın hakkı Trakya Üniversitesi'ne aittir. / The copyrights of the published articles belong to Trakya University.

İletişim | Contact

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi, Edirne-Türkiye
Tel.: 0284 235 95 27 Faks: 0284 235 95 22 e-mail: tuefdergi@trakya.edu.tr

Trakya Üniversitesi
Edebiyat fakültesi dergisi
Cilt: 14, Sayı: 27, Ocak 2024

Trakya University
journal of faculty of letters
Volume: 14, Issue: 27, January 2024

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdullah UÇMAN • İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE • Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL • FSMV Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet YARAŞ • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Alparslan CEYLAN • Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Burçin ERDOĞU • Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Cezmi ERASLAN • İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Daniş BAYKAN • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN • İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
Prof. Dr. Engin BEKSAÇ • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Evangelia BALTA • National Hellenic Research Foundation / Yunanistan
Prof. Dr. Gülgün YILMAZ • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati DEVELİ • İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İlya V. ZAYTSEV • Russian Academy of Sciences / Rusya
Prof. Dr. İrfan MORİNA • Priştine Üniversitesi / Kosova
Prof. Dr. Mehmet ALPARGU • Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Mirjana Teodosijevic • University of Belgrade/ Sırbistan
Prof. Dr. Müberra GÜRGENDERELİ • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALİN • Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ÖZER • İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Nebi MEHDİYEV • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Nikolay EGOROV • Çuvaş Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çuvaşistan-Rusya
Prof. Dr. Osman AKANDERE • Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Osman KÖSE • Polis Akademisi
Prof. Dr. Ömer Soner HUNKAN • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem ÇEVİK • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Rıdvan CANIM • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Smail ÇEKİÇ • Sarajevo Üniversitesi / Bosna-Hersek
Prof. Dr. Tilla Deniz BAYKUZU • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Vitaliy RODİONOV • Çuvaş Devlet Üniversitesi / Çuvaşistan -Rusya
Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU • Trakya Üniversitesi

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
Cilt: 14, Sayı: 27, Ocak 2024

TRAKYA UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
Volume: 14, Issue: 27, January 2024

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU • Koç Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ERDAL • Yozgat Bozok Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN • Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Ömür CEYLAN • İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar SARISIR • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Şerife ÇAĞIN • Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Ümmügülsüm POLAT • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Alize CAN RENÇBERLER • Trakya Üniversitesi
Doç. Dr. Atalay GÜNDÜZ • Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Erdem YAVUZ • Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr. Filiz GÜVEN • Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet ÖZBERK • Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Doç. Dr. Metin ÜNVER • İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Münteha DİNÇ • Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Seda TAŞ İLMEK • Trakya Üniversitesi
Doç. Dr. Serdar UĞURLU • Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ • Bursa Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ • Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Yasemin ULUTÜRK SAKARYA • Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz ÇELİK • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Aylın DİKMEN ÖZARSLAN • Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Dr. Ayşegül UYSAL GLINIECKI • Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Dr. Cristiano BEDİN • İstanbul Üniversitesi
Dr. Cumhur KUZU • Ankara Üniversitesi
Dr. Dolunay KUMLU • Trakya Üniversitesi
Dr. Duygu DALBUDAK HÜNERLİ • Kırklareli Üniversitesi
Dr. Emre ÇAKAR • Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Emre ELMAS • Trakya Üniversitesi
Dr. Eser ÇALIKUŞU • Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Fatma ÖZKAN • Trakya Üniversitesi
Dr. Fatoş Işıl BRITTEN • Trakya Üniversitesi
Dr. Fulya KİNCAL • Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Gökşen ARAS • Atılım Üniversitesi
Dr. Hale YAĞLIDERE • Giresun Üniversitesi
Dr. Kadriye Çiğdem YILMAZ • Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Özlem ÜNSAL • Atatürk Üniversitesi
Dr. Seda Gül KARTAL • Marmara Üniversitesi

Dr. Seran DEMİRAL • İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. Yasemin BAYSAL • Bingöl Üniversitesi
Dr. Zekeriya TÜRKMEN • İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
Cilt: 14, Sayı: 27, Ocak 2024

TRAKYA UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
Volume: 14, Issue: 27, January 2024

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Elif BAŞ İYİBOZKURT
Vahşetin Özüne Yolculuk: Lady Macbeth, Cadılar ve "Günahsız Macbeth"
A Journey into Atrocity: Lady Macbeth, the Witches, and "Innocent" Macbeth 1-24

Uğur SEZER - Sabri Can SANNAV
II. Meşrutiyet Dönemi İstanbul'unda Arnavut Dilinde Basın Hareketinin Önemli Bir Temsilcisi: *Arnavud/Shqipetari*
An Important Representative of the Press Movement in Albanian Language in Istanbul During the Second Constitutional Period: Arnavud/Shqipetari …….. 25-44

Tülay TEKİN YILMAZ
Yokluktan Farklılığa Çocukluk, Nicelden Nitele Çocukluk Çalışmaları
Childhood from Absence to Difference, from Quantitative to Qualitative Childhood Studies ……. 45-59

Fatih BELGİ
Körün "Yaban" Tasviri: Yaban Romanında İlerlemeci Tarih Tasarımı
Blind's Depiction of "Wilderness": Image of Progressive History in Yaban ….. 61-78

Yakut AKBAY
Exposure to Another Culture: Shaping the Self of the Subaltern in Buchi Emecheta's Kehinde
Başka Bir Kültüre Maruz Kalmak: Buchi Emecheta'nın Kehinde Eserinde Madunun Benliğinin Şekillenmesi …….. 79-95

Sadriye GÜNEŞ
İtalyanca Ünlemlerin Sözcük Türü Olarak Dilbilimsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme
A Review on the Linguistic Features of Italian Interjections as Parts of Speech 97-113

Tuğba AYGAN
Konuşul(a)mayanı Anlatmak: Travma Teorisi ve Edebiyat
Representing the Unspeakable/Unspoken: Trauma Theory and Literature ……. 115-138

Bilâl KAS
Nayilerin Kendileri Gibi Kısa Ömürlü Dergileri: *Safahat-ı Şiir ve Fikir*
Short-lived Magazines like the Nayis themselves: Safahat-ı Şiir ve Fikir …….. 139-173

Ibrahim AL-KHAFFAF
From the Black Cauldron to the White Page: The Witch as a Narrator of Poe's "The Tell-Tale Heart"
Kara Kazandan Beyaz Sayfaya: Poe'nun "Gammaz Yürek" Öyküsünde Anlatıcı Olarak Cadı 175-189

Nejla YILDIRIM
N. M. Karamzin'in "Bornholm Adası" ve "Sierra Morena" Adlı Öykülerinde Gotik Unsurlar
Gothic Elements in N. M. Karamzin's "The Island of Bornholm" and "Sierra Morena 191-209

Erdem MERAKLI
1933 Londra Para ve İktisat Konferansi'nda Türkiye
Turkey at the London Monetary and Economic Conference of 1933 211-242

Dilek ÇAKIR
Osmanlı Camilerinin Mihraplarında Yer Alan Tekfur Sarayı Çini Örnekleri
Examples of Tekfur Palace Tiles in the Mihraps of Ottoman Mosques 243-279

Yaşar ARLI
A Tomb Stele from the Central Karacaoren Village (Hadriani)
Merkez Karacaören Köyünden (Hadriani) Bir Mezar Steli 281-295

Mehmet Recep TAŞ
The Dilemma of Preserving or Progressing in Achebe's *Things Fall Apart*
Achebe'in Things Fall Apart Adlı Romanında Muhafazakarlık ve Değişim İkilemi 297-313

Nesrin DEGIRMENCIOGLU
Destruction of Female Body by Femininity: An Analysis on De Beauvoir, Foucault, Bordo and Atwood
Kadın Vücudunun Kadınsılık ile Yıkımı: De Beauvoir, Foucault, Bordo ve Atwood Üzerine Bir Analiz 315-330

Ahmet AKDAĞ
Manastırlı Celâl'in Şairnâme Tarzındaki Bir Gazeli
A Ghazal of Celal from Manastır in the Style of Shairnamah 331-357

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 27, Ocak 2024, ss. 97-113.
Trakya University Journal of Faculty of Letters, Volume: 14, Issue: 27, January 2024, pp. 97-113.

Araştırma Makalesi / Research Article **DOI: 10.33207/trkede.1290336**

İTALYANCA ÜNLEMLERİN SÖZCÜK TÜRÜ OLARAK DİLBİLİMSEL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Review on the Linguistic Features of Italian Interjections as Parts of Speech

Sadriye GÜNEŞ*

ÖZ: Ünlemler insanoğlunun duygularını, isteklerini ve dürtülerini ifade etmeye yarayan ve her dilde var olan evrensel bir kategoridir. Sesbirimsel oluşumlarının özgünlüğü, anlamsal-dilbilgisel özellikleri ve belirli bir iletişim işlevi ile dilde dikkat çeken ünlemlerin dilbilimsel incelemesi tarihsel olarak ele alındığında bu birimlerin çok tartışılan, göz ardı edilen, haklarında karar verilemeyen bir kategori olduğu görülmektedir. Tümce-söz, sesçil gösterge ya da sembol olarak nitelenen ünlemlerin dildeki konumlarına ilişkin sorunsal dilin kökeni teorileri ile yakından ilgili olduğu; daha büyük bir sözcük türü sınıfına dâhil etme veya onlara bağımsız bir sözcük türü statüsü kazandırma yönünde iki eğilimin var olduğu görülmüştür. Dilbilimde insan merkezli araştırmalarının artmasıyla birlikte ünlemler de iletişim, konuşma dilinin sözdizimi, çeviri ve yabancı dil öğretimi açısından incelenmeye başlamıştır. Önemleri nedeniyle bu çalışmada genel olarak ünlemlerin tanımları, dilbilimde inceleme tarihçesi, dildeki konumları ve sözcük türleri açısından değerlendirmeleri ele alınmaktadır. Özel olarak da İtalyancada dokuzuncu sözcük türü olarak tanımlanan ünlemler grubuna dâhil edilen dil birimleri, İtalyanca ünlemlerin sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlamsal özellikleri, sınıflandırılması, ünlem oluşturma kaynakları ve kullanımları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ünlemler, İtalyanca, sesçil gösterge, tümce-söz

ABSTRACT: Interjections are a universal category present in every language, serving to express human emotions, desires, and impulses. When the linguistic analysis of interjections that draw attention in language with their uniqueness in phonetic formations, semantic-grammatical features, and specific communicative functions is handled with a historical perspective it can be observed that these units are a highly debated, overlooked, and undecidable category. The problematic nature of the position of interjections, which are characterized as sentence-words, phonetic indicators, or symbols in language, is closely related to theories about the origin of language. It has been observed that there are two

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İstanbul, sadriye.gunes@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1056-0664

OPEN ACCESS
© Copyright 2023 TÜEF Dergisi

Geliş Tarihi / Received: 30.04.2023
Kabul Tarihi / Accepted: 30.06.2023
Yayın Tarihi / Published: 31.01.2024

tendencies regarding interjections: inclinations to include them in a larger word class or to grant them an independent word class status. With the increase of human-centered research in linguistics, interjections have also started to be studied in terms of communication, the syntax of spoken language, translation, and foreign language teaching. Due to their significance, this study generally focuses on the definitions of interjections, the history of their examination in linguistics, their positions in language, and evaluations from the perspective of word classes. Specifically, this study examines linguistic units that are included in the category of interjections defined as the ninth word class in Italian. It focuses on the phonetic, morphological, syntactic, and semantic features of Italian interjections, their classification, sources of interjection formation, and their usage.

Keywords: Interjections, Italian, phonetic sign, sentence-word

Cite as / Atıf: GÜNEŞ, S. (2024). İtalyanca Ünlemlerin Sözcük Türü Olarak Dilbilimsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 14(27), 97-113. https://doi.org/10.33207/trkede. 1290336

Yayım Tarihi	31 Ocak 2024
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Körleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı
Etik Bildirim	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı/Lisans:	Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makaleler **https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/** tarafından lisanslanır.

Date of Publication	31 January 2024
Reviewers	An Internal (Editorial Board Member) Content review: Two External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes

Complaints	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Trakya University Journal of Faculty of Letters is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Giriş

Ünlemler insanoğlunun duygularını, isteklerini ve dürtülerini ifade etmeye yarayan ve her dilde var olan evrensel bir kategoridir. Sesbirimsel oluşumlarının özgünlüğü, anlamsal-dilbilgisel biçimi ve belirli bir iletişim işlevi ile dilde dikkat çeken ünlemlerin dilbilimsel incelemesi tarihsel olarak ele alındığında bu birimlerin çok tartışılan, göz ardı edilen, haklarında karar verilemeyen bir kategori olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde, tümce-söz, sesçil gösterge ya da sembol olarak nitelenen ünlemlerin dildeki konumlarına ilişkin sorunsalın dilin kökeni teorileri ile yakından ilgili olduğu; daha büyük bir sözcük türü sınıfına dâhil etme veya onlara bağımsız bir sözcük türü statüsü kazandırma yönünde iki eğilimin var olduğu; ünlemler grubuna hangi dil öğelerinin dâhil edilmesi gerektiği konularının tartışıldığı görülmektedir.

Genel olarak dilde çevresel konumda görünseler ve diğer sözcük türleri kadar incelenmemiş olsalar da ünlemlerin dil sisteminin bir parçası oldukları (Dovetto, 2012: 92) ve dikkate alınmamalarının bir hata (De Mauro, 2008: 158) olduğu görüşü yaygın olarak ifade edilmiştir. Dilbilimde insan merkezli araştırmalarının artmasıyla birlikte ünlemler de iletişim, konuşma dilinin sözdizimi, çeviri ve yabancı dil öğretimi açısından incelenmeye başlamıştır.

Önemleri nedeniyle bu çalışmada genel olarak ünlemlerin tanımları, dilbilimde inceleme tarihçesi, dildeki konumları ve sözcük türleri açısından değerlendirmeleri; ünlemler grubuna dâhil edilen dil birimleri ele alınmaktadır. Özel olarak da İtalyancada dokuzuncu sözcük türü olarak tanımlanan ünlemlerin sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlamsal özellikleri, oluşturma kaynakları, sınıflandırılması, kullanımları ele alınmaktadır.

1. Ünlem Kavramına İlişkin Tanımlar

Birçok dilde ünlemlere ilişkin çok sayıda tanıma rastlamak mümkündür. Bu tanımlardan bazılarına aşağıda değinilmektedir.

Her dilde nesnel dünyayı yansıtan düşünceleri ifade etme sisteminin yanında, duyguları ifade etme araçlarından biri de ünlemlerdir (Galkina-Fedoruk vd., 1958: 397). Ünlemler, insanoğlunun duygularını, öznel-duygusal tepkilerini ve isteklerini doğrudan ifade etme işlevi gören evrensel dil birimleridir. Sesbirimsel oluşumlarının özgünlüğü, anlamsal-dilbilgisel biçimleri ve belirli bir iletişim işlevleri ile dilde dikkat çekerler (Parsiyeva, 2010: 3).

Ünlemler, bir olay ya da durum karşısında ani bir tepki olarak ortaya çıkan sevinç, acı, üzüntü, şaşkınlık, korku, kızgınlık, öfke, tehdit, küçümseme, sabırsızlık, teşvik, cesaretlendirme, hayal kırıklığı vb. gibi duyguları yansıtan sözcüklerdir (Dardano ve Trifone, 1995: 432); bir kimsenin duygularını, ruhsal durumlarını anlatan ya da emir, selamlama, rica, yalvarış ifade etmeye yarayan bir sözcük veya sözcük grubu olarak tanımlanır (Savigliano, 2013: 337).

Ünlemler, duyguları, istekleri, itkileri ve dürtüleri doğrudan ve kısa bir şekilde ifade etmeye yarayan, ancak bunları adlandırmayan sözcük sınıfıdır. Özünde bir kimsenin yaşadığı ruhsal durumu ifade eder, ancak aynı zamanda o kimsenin ait olduğu toplumun dilinde genel kabul görmüş duygu ifadeleri olarak bilinir. Diğer sözcük türlerinden farklı olarak sözcüksel anlam taşımaz, ancak tonlamaya göre anlam ifade ederler (Galkina-Fedoruk vd., 1958: 397).

Vardar (2002: 206), ünlemi "*konuşucunun duygusal bir tepkisini dile getiren, korku, sevinç, şaşkınlık, acıma anlatan, çağrı, buyruk, yasaklama vb. belirten ve tek başına tümce oluşturabilen sözcük*" olarak tanımlamıştır.

İtalyancada *ünlem* kavramı, araya ekleme anlamı taşıyan Latince *intericere* (*inter* ve *iacere*) fiilinden türemiş *interiezione* terimiyle ifade edilir. Bu terimle, içerisinde bulundukları tümcenin diğer öğeleriyle hiçbir sözdizimsel bağı olmayan, tek başına da bir tümce oluşturabilen dil birimleri ifade edilir (Dardano ve Trifone, 1995: 432).

Dardano ve Trifone (1995: 432), Serianni vd. (2000: 258) İtalyancada *interiezione* teriminin *esclamazione* terimiyle eşanlamlı olduğunu belirtmişlerdir, ancak Savigliano (2013: 338) iki terim arasındaki farka dikkat çekerek *esclamazione* terimini bir duygu, ruhsal bir durum, emir ya da

azarlama ifade eden, ancak sözdizimsel olarak birbirleriyle bağlantılı sözcükler içeren ünlem tümcesi olarak ele almaktadır.

Yukarıda yer alan tanımlarda ünlemlerin anlamsal ve sözdizimsel yönleri vurgulanmıştır. Ünlemlere ilişkin tanımlar sonraki başlıklarda yer alan bilgilerle genişletilebilir.

2. Ünlemlerin Dilbilimsel İncelemesi

Ünlemler konusunda var olan çelişkili yorumlar, çözülmemiş ve tartışmalı konular nedeniyle bu dil birimleri uzun bir süre boyunca az incelenmiş, hatta bazen bilimsel araştırmaların tamamen kapsamı dışında kalmıştır. Bu nedenle de dilbilimin çevresinde yer almış unsurlardır (Parsiyeva, 2010: 3).

Yapısalcı dilbilimden insan merkezli paradigmaya doğru gerçekleşen geçişle birlikte, araştırmaların odağı da dilin bir sistem olarak analizinden dil kullanımlarının analizine doğru kaymıştır. Bunun sonucunda dilbilimde sözcük türleri içerisinde en az incelenen ve en çok tartışılan sözcük türü ve aynı zamanda herhangi bir toplumun özgün sözlü iletişim süreçlerinde zorunlu evrensel yapılar olan ünlemlere karşı duyulan ilgi son yıllarda artmıştır (Shkapenko, 2017: 3).

1990'lı yıllarda ünlemlerin "ezeli" kuramsal sorunlarını yeni bir şekilde ortaya koyup çözmeyi amaçlayan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, ünlemlerin dildeki yeri, biçimbilimsel ve sözdizimsel olarak gruplandırılması, sınıflandırma ilkelerini ve ünlem birimlerini belirleme vb. konular üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Ünlemlerin dilbilimsel değerlendirilmesinin tartışmalı üç ana konu çerçevesinde yapıldığı Shkapenko tarafından belirtilmiştir. Birincisi, ünlemlerin dil içerisindeki yeri; ikincisi, sözcük türü açısından ünlemlerin bağımsız bir sözcük türü olup olmadıkları; üçüncüsü, ünlemler grubuna hangi dil birimlerin dâhil edildiği ve bu dil birimlerin hangi ölçütlere göre bu gruba dâhil edilmesi gerektiği konusudur (Shkapenko 2016: 141). Ünlemlerin üç ana konu çerçevesinde yapılan dilbilimsel değerlendirilmesi sırasıyla aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır.

2.1. Ünlemlerin Dildeki Konumlarına İlişkin Görüşler

Ünlemlerin dildeki konumlarına ilişkin sorunsal dilin kökeni teorileri ile yakından ilgilidir. Bu teoriler arasında ünlemleri insanoğlunun içsel zihinsel durumlarını yansıtan ilk özgün sesler olarak gören anlayışlar öne çıkar. Dillerin kökeni üzerine yazdığı bir incelemesinde J. J. Rousseau (1712-1778), "*insanın çıkardığı ilk seslere neden olan şey tutkulardı"* ifadesini

kullanmıştır. Dilin kökenine ilişkin *yansıma varsayımı* ile birlikte Rousseau'nun *duygusal teorisi* de 19-20. yüzyıllarda kendine özgü bir şekilde gelişme kaydederek *ünlemler varsayımı* (pooh-pooh hypothesis) olarak anılmaya başlamıştır (Budagov, 2002: 410-411).

Alman dil tarihi araştırmacısı Paul (1960: 218), ünlemleri bir duygu durumu nedeniyle insanın istemsiz çıkardığı sesler olarak nitelendirmiştir. Kudryavskiy'e (1867–1920) göre ünlemler insanoğlunun kendine özgü *ilk sözcükleri* olmuş, bunlarda ses ve anlam ayrılmaz bir şekilde var olmuş, daha sonraları eklemli dilin oluşması ve ünlemlerin sözcüklere dönüşümü ile birlikte ses ve anlam birbirinden ayrılmıştır (Budagov, 2002: 411).

Potebnya'ya (1976: 14) göre, ilk anlamlı sözcükler ünlemlerden ortaya çıkmıştır, ki burada ünlemden, insan atalarının duygularını ifade ederken istem dışı çıkardıkları sesler anlaşılmalıdır; bir ünlem, kendisine yöneltilen düşüncenin etkisiyle söze dönüşür. Alman psikolog W. Wundt, ünlemleri "*doğal seslerin donmuş kalıntıları*" ve dilin kaynağı olarak adlandırmıştır (Shkapenko, 2016: 141).

Ünlemleri, dilin doğuşunun başlangıcı olarak görme fikrinin birçok bilim insanı tarafından desteklendiği görülmektedir.

2.2. Sözcük Türleri Açısından Ünlemler

Geleneksel dilbilgisinde sözcükler eskiden beri anlam ve görev açısından türlere ayrılır. Bu bağlamda ünlemlerin ayrı bir sözcük türü olarak incelenip incelenemeyeceği, dilbilimsel betimlemelerde bir sonraki tartışmalı konudur. Konuya ilişkin ilk yaklaşımlar eski Yunanca ve Latince gramer kitaplarında yer almıştır. Dilbilgisi tarihçileri, sözcük türü açısından ünlemlere ilişkin yaklaşımlardaki farklılıkları kısmen dilbilimcilerin sözcük türlerinin sayısını büyülü sekiz sayısına indirgeme arzusuna bağlar (Shkapenko, 2016: 143).

Eski Yunanca dilbilgisi geleneklerinde ünlemler bağımsız bir sözcük türü sayılmamıştır. İlk olarak Dionysius Thrax (MÖ 1. yy.) *Tékhnē grammatikḗ* (Dilbilgisi Sanatı) kitabında ünlemlere dikkat çekmiş ve bunları zarfları konu alan bölüme dâhil etmiştir. Günümüze kadar ulaşan ve ünlemlerin sözcük türü olarak ele alındığı bilinen ilk kaynak Quintilianus'un *Institutio oratoria* (Hitabet Eğitimi; MS 1. yy.) eseridir (Cignetti, 2010: 671).

Geç Latin döneminde ünlemlerin bağımsız sözcük türü olarak tanımlandığı eserler arasında 4. yy. Elio Donato'un *Ars grammatica* (Dilbilgisi Sanatı) ve 5-6. yy. Prisciano'nun *Institutiones grammaticae* (Dilbilgisi Kuralları) yapıtları gösterilir. Hümanizm dönemi dilbilgisi yazımında konuya ilişkin belirli bir çelişki kaydedilir, şöyle ki ünlemler

Leon Battista Alberti (1406-1472) gibi isimler için bağımsız bir sözcük türü iken, Giovanni Francesco Fortunio (1470-1517) ve Pietro Bembo (1470-1547) gibi isimler tarafından sözcük türü sayılmayıp zarflar sınıfına dâhil edilmiştir. 16. yy. sonundan itibaren ünlemler İtalyanca dilbilgisinde kalıcı olarak sözcük türleri arasına dâhil edilmiştir (Cignetti, 2010: 671).

Ünlemleri daha büyük bir sözcük türü sınıfına dâhil etme veya onlara bağımsız bir sözcük türü statüsü kazandırma yönünde bu iki eğilim, aynı zamanda Orta Çağ teorilerine de özgüydü. Böylece bazı dil bilginleri ünlemleri fiiller ve ortaçlar sınıfına dâhil etmiş ve bu sınıflandırmanın gerekçesi olarak ünlemlerin zihinsel durumları temsil etme işlevlerini öne sürmüşlerdir. Diğer taraf ise ünlemleri bağımsız bir sözcük türü olarak ele almış, ancak aynı zamanda statülerinin "sözcük" statüsü olmadığını vurgulamıştır (Ameka, 1992: 102). Ameka, ünlemleri bir sözcük türü statüsünde görmeyi reddeden teorileri Türkçeye başlığı *Ünlemler: Sözün Evrensel Ancak Reddedilen Bir Parçası* olarak çevrilebilen makalesinde eleştirmiştir (Ameka, 1992: 104).

18. yüzyılda ve sonraki dönemlerde de ünlemlerin sözcük türü açısından incelemesinde birbirine karşıt iki yaklaşım belirlenebilir. Lomonosov, Shahmatov, Vinogradov, Germanovich, Wilmans ve Hirt gibi dilbilimcilerin benimsediği ve ünlemlerin bilimsel yorumlamasının temelini oluşturmuş olan birinci yaklaşıma göre duygu ifade eden sözcükler ve düşünce ifade eden sözcükler arasında katı bir ayrım yapılmaz. Ünlemler sözcük olarak ele alınır ve bunların bir sözcük türünde birleştiği kabul edilir; dilin genel sisteminden ayrı tutulmaz, yapı, işlevleri ve oluşumları açısından incelenir (Germanovich, 1966: 9; Sereda, 2013: 7). Bu yaklaşıma göre ünlemler işlev açısından diğer sözcük türlerine yaklaşır.

Grech, Kudryavcev, Peshkovskiy, Müller gibi bilim insanlarının savunduğu ikinci yaklaşıma göre ünlemler sözcük değildir ve sözcük türleri arasında ele alınamaz. Müller'in ifadesiyle "*ünlemlerin sona erdiği yer, dilin başladığı yerdir*". Ünlemler, eklemli dilin olgusu ve bilinçli söz üretme eylemi olarak görülmemekte; yapısal ve sözdizimsel özellikler açısından incelenmemekte, bazen de inceleme alanından tamamen çıkarılmaktadır (Germanovich, 1966: 9; Sereda, 2013: 7).

2.3. Ünlemler Grubuna Dâhil Edilen Dil Birimleri

İtalyancada sözcükler anlam ve görev açısından dokuz türe ayrılmıştır. Anlamsal-işlevsel açıdan bu sözcük türleri iki grup oluşturur: adlar, fiiller, sıfatlar, zarf, adıllar türlerinin dâhil olduğu özerk, ya da bağımsız anlam ifade eden bir grup ve edatlar, bağlaçlar, artikel ve ünlem türlerini içeren

özerk olmayan ya da bağımsız anlam ifade etmeyen diğer grup. Sözcüğün hangi türle ilgili olduğu bir tek belirtiye göre değil, biçim, sözdizimi ve anlam açısından taşıdığı özelliklere göre belirlenir (Kononov, 1956: 59).

Ünlemler, diğer sözcük türleri alanlarından yeni oluşumlarla, insan konuşmasının yeni sesleriyle genişleyen canlı, üretken bir sözcük grubudur (Galkina-Fedoruk, 1964: 238). Adlar, eylemler, yansımalar, vb. de ünlem olarak kullanılabilir (Vardar, 2002**:** 206).

Doğadaki belirli seslerin ya da gürültülerin sesliler ve sessizlerle taklidi olan yansımalar (*voci onomatopeiche*) da ünlemler grubuna dâhil edilmektedir, örneğin; *tic-tac* (saat sesi), *din-don* (çan sesi), *patatrac* (düşen bir nesnenin çıkardığı ses), *eccì* (hapşırma sesi), *miao* (kedi miyavlaması), *bau-bau* (köpek havlaması) vb. Ancak yansımalar ve ünlemler arasında farklar var ve aynı sözcük türü olarak ele alınmaları tartışmalı bir konudur. Yansımaların sesçil şekilleri ünlemlerle benzerlik gösterir ancak doğaları açısından ünlemler ve yansımalar farklı sözcük türleridir (Galkina-Fedoruk vd., 1958: 397).

Asıl ünlemler dışında İtalyancada diğer sözcük türlerine ait birçok sözcüğün ve kalıplaşmış sözcük öbeklerinin ünlem olarak kullanıldığı görülmektedir.

3. İtalyanca Ünlemlerin Dilbilgisel Özellikleri

Ünlemler, insanın duygusal alanıyla ilgili evrensel dil öğesi olarak sıra dışı sesçil oluşumuyla, anlamsal ve biçimsel özellikleri ve dilde gördükleri işlevleriyle diğer dil birimlerinden farklı (Parsiyeva, 2010: 6); normalde sözlü dil ve yazılı dil arasındaki sınırlara yerleştirilmiş yaygın duygusal dilsel işlev eğilimli (Dovetto, 2012: 91); biçimsel açıdan "*dil sistemine kısmen dâhil olmuş ya da hiç dâhil olmamış*" (De Mauro 2008, 153) bir kategoridir.

İtalyanca ünlemlerin ayırt edici özellikleri sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlamsal özellikler şeklinde aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmaktadır.

3.1. İtalyanca Ünlemlerin Sesbilimsel Özellikleri

Ünlemlerin ayırt edici sesbilimsel özellikleri, sesbilgisel olarak bir anomali şeklinde ortaya çıkan sesletim veya sesçil jest tanımlarıyla açıklanmaktadır (Shkapenko, 2016: 143). Diğer dil göstergelerinden farklı olarak sesbilgisel açıdan çok çeşitlilik gösteren (Kartsevskiy, 1984: 128) ünlemler, üretildikleri dilin sesbilimsel repertuarına yabancı sesleri de

katmaları nedeniyle söz konusu dilin normlarından sapma olarak tanımlanabilir (Dovetto, 2012: 92).

Ünlem olarak kullanılan eklemli dile ait sözcükler ya da başka bir ifadeyle diğer sözcük türleri İtalyancanın sesbilgisel ve sesbilimsel sistemine uygun olarak kullanılır. Birincil ya da asıl ünlemlerde ise kısmen farklı bir sesbilgisel sistem görülür. Görülen bu sistem, yazılı dilde uzlaşıma dayalı grafiksel aktarımlarla kısmen yansıtılabilir. Eklemli dile ait olmayan asıl ünlemler İtalyan sesbilgisi sisteminden farklı olarak tek veya iki heceden oluşmuştur, örneğin; *ah*, *ahi*, *ehm*, *uffa* vb. Ayrıca asıl ünlemler İtalyanca sesbilgisel repertuarına dâhil olmayan sesler de içerirler, örneğin; *öh* (onaylama ifadesi), *öoh* (şaşırma, kızgınlık ifadesi). Bu örneklerde *ö* sesi İtalyancaya özgü bir ses değildir. Ünlemlerde seslilerin uzunluğu ayırt edici özellik haline gelmektedir, örneğin *eh* ve *eeh* ünlemlerindeki (*e*) sesinin uzunluğu, bu iki ünlemin aynı tonlamaya sahip olmalarıyla birlikte, sırasıyla onaylama ve suskun, imalı bir tereddüt olarak açıklanabilir (Poggi, 1995: 413-414).

Asıl ünlemler gösterdikleri bazı sesbilgisel ve grafiksel özellikler nedeniyle ait oldukları dil sisteminin dışına çıkar. İtalyanca ünlemler sadece sessizlerden oluşabilir. Örnek olarak, birini çağırmak ya da dikkatini çekmek amacıyla kullanılan, ayrıca uyarı ve emir de ifade edebilen *ps*, *pst* ünlemleri, sessiz olmaya davet ya da uyarı niteliğinde olan *st*, *sst* ünlemleri gösterilebilir (Serianni vd., 2000: 262).

İtalyancada sesletimi olmayan *h* yazıbirimi gerek sonda (*eh*) gerekse ortada (*ahi*, *uhm*) birçok ünlemde yer alır. Çok nadir sesçil değeri olan *h* yazıbirimi yazılı dilde kullanılmadığı durumlarda ünlemlere *e* bağlacı ve *ai* artikelli edat ile karıştırılabilir. Özelliklerinden dolayı asıl ünlemler tek heceli ayırt edici bir gösterge durumuna gelmişlerdir. Anlatıma bağlı olarak bazı sesçil grafiksel kullanımlara örnekler şöyle gösterilebilir: sıkılma ifade eden *uff* ünlemine bir *f* daha eklenerek rahatsızlık vurgusu yapan *ufff* biçimi oluşturulabilir; hayranlık ifadesi olan *oh* ünlemine bir ya da daha fazla *h* ekleyerek anlamı yoğunlaştıran *ohhh* şekli; acı ifade eden *ah* ünlemine bir ya da daha fazla *a* eklenerek anlamı yoğunlaştıran *aah* şekli oluşturulabilir (Serianni vd., 2000: 259).

Sesbilgisel özellikleri açısından ele alındıklarında İtalyancadaki asıl ünlemlerin kolayca ayırt edilebildiği ve İtalyancaya özgü sesbilgisel kurallara uymadıkları belirtilebilir.

3.2. İtalyanca Ünlemlerin Biçimbilimsel Özellikleri

Geleneksel olarak İtalyancada ünlemler dokuzuncu ve pek de önemsenmeyen sözcük türü olarak kabul edilir (Dardano ve Trifone, 1995: 432); genellikle tek ya da iki heceli kısa sözcüksel biçimler ya da tümce söz olarak tanımlanır ve bu özelliklere göre sözcük olmayan ya da tek biçimbirim (mono morfem) olarak da adlandırılır (Dovetto, 2012: 90). Galkina-Fedoruk (1964: 238), ünlemleri canlı, üretken bir sözcük grubu olarak tanımlamıştır.

Ünlemler sesçil oluşumu, biçimbilimsel bütünlüğü ve kendine özgü anlatım güzelliği ile diğer sözcük türlerinden farklıdır. Sözcüksel ve dilbilgisel açıdan ünlemler nesnel anlam taşımadığı gibi cins, sayı, hal, zaman, kip, kişi, çekim ve sözcük oluşturmada kullanılan yapım ekleri gibi dilbilgisel unsurlar içermezler (Galkina-Fedoruk, 1964: 239).

Ünlemler birçok araştırmacı tarafından birincil ve ikincil olmak üzere iki gruba ayrılır. Bu ayrım temel alınarak birincil ya da asıl ünlemlerin genel olarak kapalı bir grup oluşturdukları ve evrim sürecinde değişime uğramadıkları; ikincil ya da ünlem olarak kullanılan diğer sözcük grubunun ise içeriğini yenileme yönünde önemli bir eğilim gösterdiği, bunun da genel olarak etkili anlatımda kullanılan sözcükler için geçerli olduğu ifade edilir (Shkapenko, 2016: 144).

3.3. İtalyanca Ünlemlerin Sözdizimsel Özellikleri

Diğer sözcüklerden farklı olarak ünlemlerin, içerisinde bulundukları tümce ile hiçbir sözdizimsel bağlarının olmadığı, tek başına da bir tümce oluşturdukları; söylemin başına, içerisine ya da sonuna getirildiği belirtilebilir (Dardano ve Trifone, 1995: 432). Ünlem içeren tümcelere ünlem tümcesi adı verilir (Vardar, 2002**:** 206). Ünlemler, tümcenin içerisinde diğer unsurlarla bağlantısı olmadan, izole bir şekilde bulunabilir, ya da bir veya birkaç sözcükle tamamlanmış, bütünsel bir anlam ifade eden bir cümle değeri taşıyabilirler (Savigliano, 2013: 337).

Sözdizimsel özellikleri açısından ünlemler çoğunlukla bağımsız ifadeler olarak tanımlanırlar (Shkapenko, 2016: 143); sözdizimsel işlevleri açısından, tümce içerisinde bir tümce öğesi olarak yer almamaları ve tek başına bütünsel bir ifade oluşturmaları nedeniyle bir nevi özel bir tümce türü olarak nitelendirilirler (Galkina-Fedoruk, 1964: 239).

Ancak yapılan tanımlara rağmen bazı durumlarda İtalyanca asıl ünlemler tümce içerisinde nesne rolünde, sözcük türü açısından da isim olarak görülebilir. Örneğin Collodi'nin *Pinocchio* eserinden verilen "…cacciò *un*

lunghissimo *ohhh*! Di meraviglia…" (Serianni vd., 2000: 259) örneğinde görüldüğü üzere *ohhh*! ünlemi belirsiz *un* artikeli ile birlikte kullanılarak cümle içerisinde nesne durumundadır.

3.4. İtalyanca Ünlemlerin Anlambilimsel Özellikleri

Ünlemlerin sözcüksel anlamlarının olmadığı yönündeki görüş çok yaygındır, ancak ünlemler de sözcüksel anlam taşır. Ünlemler adlandırmaz, fakat duygu, istek, itki vb. ifade eder (Tihonov, 1981: 72-73). Ünlemler adlandırma işlevi görmeseler de "*toplum tarafından bilinen, farkında olunan anlamsal bir içeriğe sahiptirler. Başka bir deyişle, her ünlem kullanıldığı dil topluluğunda kesin belirli bir anlam taşır*" (Vinogradov, 2001: 610).

Belli bir anda hissedilen duygusal ve bilişsel-zihinsel durumların doğrudan ifadesi olarak ünlemlerin anlam eksikliğinden söz edilebilir, ancak kullanıldıkları tonlama, sesçil ve duygusal ifade özellikleri, motor-mimik hareketleri ve jestler ile birlikte, anlamsal yapıları oluşturulur (Shkapenko, 2016: 143).

Ünlemler bazen tamamen taban tabana zıt çok çeşitli, örneğin sevinç ve üzüntü, öfke ve hayranlık vb. duygular gibi, oldukça rengarenk bir duygu yelpazesini ifade etme özelliği taşır. Anlamları, kullanıldıkları dilsel bağlama ve konuşma durumuna, tonlamaya, jestlerin ve yüz ifadelerinin kullanımına göre belirlenir (Tihonov, 1981: 74). Ünlemler, anlamsal içerikten hemen hemen tümüyle yoksun olmalarına rağmen konuşanın vurgusuyla cümlenin anlamını etkiler (Dardano ve Trifone, 1995: 432).

Ünlemlerin anlamları tonlamayla, yazılı dilde doğru yazım kurallarıyla, söz konusu dilin konuşulduğu toplumun etnik kültürü ve tarihi ile yakından ilgilidir; belirgin ulusal özellikleri konuşucuların cinsiyeti ve yaşına, sosyokültürel etkenlere bağlı olarak dilde kullanım şekillerinde kendini gösterir; anlamsal içerikleri iletişimin bağlamı ve durumsallığına göre belirlenir (Parsiyeva, 2010: 6).

Asıl ya da birincil ünlemlerin gerek insanları gerek hayvanları harekete geçirme amaçlı kullanılan sinyal-sözcük olarak işlev gördükleri ve bunların uzlaşımsal duruma gelmesi, insanoğlunun kısa ve kalıcı sinyal envanteri oluşturma eğilimini gösterir. Bu sinyaller, özellikle konuşma yetisinden yoksun hayvanlarla ya da dili yeni öğrenen küçük çocuklarla başarılı iletişim kurmayı sağlayabilmektedir (Shkapenko, 2016: 144).

İtalyancada asıl ünlemlere ve anlamlarına ilişkin şu örnekler verilebilir: sevinç veya sürpriz ifade eden *eh*!, *oh*!; acı ifadesi olan *ahi*!; dikkat çekmek için kullanılan *ehi*!, *ohi*!; tereddüt ifade eden *mah*!, *boh*!; hoşnutsuzluk,

üzgün olmayı ifade eden *ahimè*!, *ohimè*!; sıkıcı bir durumda kullanılan *uff*!; üşüme ifade eden *brr*!; küçümseme ifade eden *poh*! ve *puah*! ünlemleri. Örnekler çoğaltılabilir. Asıl ünlemlerden bazıları birden fazla anlam ifade edebilir. Tonlamaya ve kullanıldıkları bağlama göre *ah*! ünlemi yeni bir şey öğrenildiğini ya da bir beklentinin gerçekleşmesini anlatabilir; *eh*! ünlemi olumlu yanıt, onaylama ya da dikkat etmeye yönelik bir uyarı olarak yorumlanabilir. Yazılı veya sözlü metinlerde ünlem gibi kullanılan diğer sözcüklere göre asıl ünlemlerin anlamlarını çıkartmak daha zordur.

Ünlem gibi kullanılan adlar, fiiller, zarflar gibi sözcüklerin gerçek anlamlarını tamamen ya da kısmen yitirerek ünleme dönüştüklerinde ifade ettikleri anlamlar daha duygu yüklüdür, örneğin: emir ifade eden *basta*! (yeter!), *zitto*! (sus!), *finiscila*! (kes şunu!), *via*! (dışarı!), *forza*! (bastır!), *fuori*! (dışarı!), *avanti*! (ileri!) *presto*! (acele et!); teşvik, cesaretlendirme ya da ikna ifade eden *dai*! (hadi!), *su*! (yukarı!), *animo*! (daha canlı!), *andiamo*! (gidelim!), *coraggio*! (cesaret!); takdir, suçlama veya değerlendirme ifade eden *bravo*! (aferin!), *bene*! (güzel!), *male*! (kötü!), *giusto*! (doğru), *ottimo*! (mükemmel!), *sciocco*! (aptal!), *vergogna*! (utanç!); lanet okuma ya da küfür ifadeleri olarak *peccato*! (yazık!), *accidenti*! (lanet olsun!), *maledizione*! (lanet olsun!) ünlemleri gibi. *Ciao*! (hoşça kal!), *arrivederci*! (görüşmek üzere!), *buonanotte*! (iyi geceler!) gibi bazı selamlama ve vedalaşma sözleri, ya da nezaket, tebrik etmede kullanılan *auguri*! (tebrikler!), *evviva*! (yaşasın!), *viva*! (yaşasın!), *congratulazioni*! (tebrikler!) gibi sözcükler, ya da iletişimde düzenleyici olarak kullanılan *senta*! (dinleyin!), *certo*! (elbette!), *scusi*! (affedersiniz!), *scusa*! (afedersin!), *pronto*? (alo?) gibi sözcükler de ünlem olarak nitelenir (Dardano ve Trifone, 1995: 433).

İtalyanca ünlemlerin ifade ettikleri anlamları daha ayrıntılı bir şekilde ele almak için kullanıldıkları bağlamlarda incelenmesi gerekmektedir.

4. İtalyanca Ünlemlerin Sınıflandırılması

Farklı dillerde ünlemler farklı ölçütlere göre sınıflandırılır. İtalyanca ünlemler Poggi'nin (1995) modeline göre biçimbilimsel, edimbilimsel ve anlambilimsel ölçütlere göre ayrıntılı bir şekilde sınıflandırılmıştır.

Biçimbilimsel ve anlambilimsel bakış açısıyla ünlemler, tek anlamlı olan asıl ve çok anlamlı olan ünlem olarak kullanılan diğer sözcükler olmak üzere iki gruba ayrılır. Birinci gruptaki ünlemlerin bir veya daha fazla tümce-söz yorumu varken, ikinci gruptakiler, aralarında genellikle anlamsal bir bağlantı bulunan hem tümce-söz olarak bir yoruma hem de eklemli dilde bir yoruma sahiptirler (Pagliaro, 2018: 65).

Kökenleri ve biçimleri açısından ünlemler birincil ve ikincil ünlemler olmak üzere iki gruba ayrılır. Birincil olanlar asıl ya da eklemli dile ait olmayan, ikincil ya da türemiş olanlar ise eklemli dilin öğelerinden oluşan veya bunlardan türetilen ünlemlerdir. Deyimsel ünlemler ya da tümce-söz haline gelmiş deyimler, türemiş tek anlamlı ünlemler grubuna girer, çünkü içerdikleri sözcükler ya da sözcük öbekleri deyimleşmiş ve kalıplaşmıştır, bu nedenle tümce söz halindedir ve tek anlamlıdırlar (Pagliaro, 2018: 65).

Biçimleri temel alınarak İtalyanca ünlemler, doğrudan doğruya ünlem olarak kullanılan sözcükler, ünlem gibi kullanılan sözcükler, ünlem olarak kullanılan deyimler ve yansıma sözcükleri olmak üzere üç grupta şu şekilde sınıflandırılır:

a. **asıl** veya gerçek ünlemler (**interiezioni proprie**): doğrudan doğruya ve her zaman ünlem olarak kullanılan, başka hiçbir görevi bulunmayan, biçimi değişmeyen, sözcüklerdir. Örneğin, *ah*!, *eh*!, *oh*!, *ahi*!, *ehi*!, *ohi*!, *mah*!, *urrà*!, *ahimè*!, *ohimè*! vb.

b. **ünlem gibi kullanılan sözcükler** (**interiezioni improprie**): adlar, sıfatlar, zarflar, fiiller gibi diğer sözcük türlerine ait olan, ancak ünlem olarak kullanılan sözcüklerdir. Bunlar ünlem olmadıkları halde vurgu ve tonlamayla ünlem değeri kazanabilirler, örneğin: *coraggio*!, *peccato*!, *animo*!, *bravo*!, *giusto*!, *zitto*!, *bene*!, *presto*!, *via*!, *fuori*!, *evviva*!, *viva*!, *basta*!, *accidenti*!, *forza*!, *ottimo*!, *sciocco*!, *scusa*!, *andiamo*!, *certo*!, *avanti*! vb.

c. **ünlem nitelikli kalıplaşmış sözcük öbekleri** (**locuzioni interiettive** o **esclamative**): dilek, buyruk, dua vb. gibi anlamlar taşıyan tüm sözcük öbekleri, kısa tümceler, deyimler de ünlem olarak görev yapabilir, örneğin: *Dio mio*! (Allahım!), *per amor del cielo*! (Allah aşkına!), *povero me*! (zavallı ben!), *per carità*! (insaf!), *Dio ce ne liberi*! (Allah bizi kurtarsın!) vb. (Dardano, Trifone, 1995: 433; Savigliano, 2013: 338).

Bu üç gruba ek olarak İtalyancaya başka dillerden geçen ünlemler gösterilebilir. Yabancı dilden alıntılanmış ünlemlere bazı örnekler şöyledir: Fransızca ve İngilizce aracılığıyla Rusçadan alıntılanmış olan sevinç ve coşku ifade eden *urrah* ya da *hurra* (Serianni vd., 2000: 259); coşku, şaşkınlık veya hayranlık ifade eden İngilizce kökenli *wow* (Zingarelli, 1996: 2016); özür dileme için kullanılan Fransızca kökenli *pardon* (Zingarelli, 1996: 1243); telefon konuşmalarında kullanılan Fransızca kökenli *allo* (Zingarelli, 1996: 70) vb. ünlemler.

Bu çalışmanın kapsamı nedeniyle İtalyanca ünlemlerin edimbilimsel ve ayrıntılı anlambilimsel sınıflandırılması bir başka çalışmada incelenmesi planlanmaktadır.

5. İtalyanca Ünlemlerin Kullanımı

Ünlemler, insan ruhunun hareketliliğini kısa bir ifadeye sığdırabildiklerinden dolayı, özellikle konuşma dilinde yaygın, yazı dilinde ise daha nadir olarak kullanılır. Konuşma dilinde sesin modülasyonuna ve telaffuz edildikleri bağlama bağlı olarak oldukça değişken anlamlar alırlar (Dardano ve Trifone, 1995: 432). Dolaysız anlatım sağlamaları ve genelde konuşma dilini taklit etme yönelimleri nedeniyle ünlemler, tiyatro metinleri, diyalog içeren anlatımlarda, çizgi romanlarda ya da kişisel mektuplar gibi gayriresmî yazılı üretimlerde, *chat*, *sms* vb. gibi yeni medya yazılarında da çok sık kullanılır (Dovetto, 2012: 93).

Ünlemlerin söylem yapısına yerleşimi duygusal, düzenleyici ve göndergesel işlevlerine bağlı olarak gerçekleşir. Çoğunlukla duygusal olduğu kadar düzenleyici işlevle giriş bölümlerde bulunurlar, ancak söylem içerisinde de göndergesel içeriklerin ifadesi esnasında duygusal bir duraklama ya da ifade edilen duygusal bir içeriğin girişi olarak bulunurlar (Dovetto, 2012: 92). Ünlemlerin diyaloglarda kullanımı yaygındır, nadiren de olsa diyalog içermeyen söylemlerde ise dolaylı olarak aktarımları İtalyancada artikel kullanılarak yapılır. Örneğin, "in un *oh*!", "con un *ahh*?" (Serianni vd., 2000: 258).

Ünlemlerin edebî eserlerde kullanımına ilişkin çok sayıda örnek gösterilebilir. İlginç bir örnek olarak Raymond Queneau'nun 1947 yılında kaleme aldığı, Türkçeye *Biçem Alıştırmaları* başlığıyla çevrilen *Exercices de style* adlı eseri gösterilebilir. Eserde, aynı kısa hikâye muhteşem bir sözcük oyunu ile şiirden felsefeye, telgrafik dil, İngilizce, çeşitli söz sanatları, ünlemler vb. unsurlarla 99 farklı üslupla anlatılmıştır. Eserin konusu, yoğun trafiğin olduğu bir saatte yirmi altı yaşlarında bir adamın dolu bir otobüse binip oturmasıyla başlayan hikâyedir. 97. sırada yer alan varyant sadece ünlemler kullanılarak yazılmıştır. Fransızca özgün metin şu şekildedir: "*Psst*! *Heu*! *Ah*! *Oh*! *Hum*! *Ah*! *Ouf*! *Eh*! *Tiens*! *Oh*! *Peuh*! *Pouah*! *Oui*! *Hou*! *Aïe*! *Eh*! *Hein*! *Heu*! *Pfuitt*! *Tiens*! *Eh*! *Peuh*! *Oh*! *Heu*! *Bon*!" (Queneau, 2008: 47).

Eser İtalyancaya *Esercizi di stile* başlığıyla Umberto Eco tarafından çevrilmiştir. Ünlemlerle anlatılan versiyonun İtalyancaya çevirisi şu şekilde yapılmıştır: "*Psst*! *Ehi*! *Ah*! *Oh*! *Hum*! *Ouf*! *Eh*! *Toh*! *Puah*! *Ahia*! *Ouch*! *Ellalla*'! *Pffui*! *No*!? *Sì*? *Boh*! *Beh*? *Ciumbia*! *Urca*! *Ma va*! *Che*?!! *Acchio*!

Te possino! *Non dire*! *Vabbé*! *Bravo*! *Ma no*!" (Queneau, 2008: 47). Verilen bu örnekten Queneau'nun ünlemleri sözcük oyunu şeklinde kullandığı, Eco'nun da bunları İtalyancaya çevirirken aynı biçemi korumaya çalıştığı görülmektedir.

Genel olarak ünlemlerin edebî metinlerde kullanıldıklarında anlatım güzelliği sağladıkları, kahramanların etnik kültürel özelliklerini belirlemede önemli işlevler gördükleri, amaçlara uygun bir şekilde seçildiklerinde başarılı bir kültürlerarası iletişim sağladıkları söylenebilir (Parsiyeva, 2010: 6).

Verilen bu örnekler, ünlemlerin edebiyat, karşılaştırmalı dilbilim ve çeviribilim açılarından incelemesi yönünde fikirler sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada ünlemlerin tanımları, dilbilimsel incelemeleri, dildeki konumları, sözcük türü açısından değerlendirmeleri ve oluşturdukları sözcük türüne hangi dil birimlerinin dâhil edildiği konuları, İtalyanca ünlemlerin sesbilimsel, biçimbilimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel özellikleri, sınıflandırmaları ve kullanımları ele alınmıştır.

Sonuç olarak, her dilde var olan ve insanın duygusal yönünü anlatan ünlemlerin tarihsel olarak sözcük türleri içerisinde en az incelenen ve en çok tartışılan sözcük türü olduğu görülmüştür. Dil içerisindeki konumları açısından yapılan değerlendirmelere göre ünlemler, birçok bilim insanı tarafından dilin doğuşunun başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. Uzun yıllar boyunca ünlemlerin sözcük olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, sözcük türü açısından bağımsız bir sözcük türü olup olmadıkları, ünlemler grubuna dâhil edilecek dil birimlerin uyması gereken ölçütler üzerine tartışmaların yapıldığı; ünlemler grubuna dâhil edilen yansıma sözcüklerinin ünlemlerden farklı olarak gösterdikleri özelliklere dikkat çekildiği görülmüştür.

Alanyazında ünlemlerin diller arası benzerlikler ve farklılıklar gösterdikleri, çeşitli dillerde farklı sınıflandırmaların yapıldığı; İtalyanca ünlemlerin sınıflandırılması biçimlerine, çıkış kaynaklarına, anlamları ve edimbilimsel işlevlerine göre yapıldığı belirlenmiştir.

İtalyancadaki asıl ünlemlerin İtalyancaya özgü olmayan sesbilimsel özellikler taşıdıkları, anlamlarının dil dışı unsurlar yardımıyla belirlendiği; biçimbilimsel olarak diğer sözcüklerin gösterdikleri dilbilgisel özellikleri taşımadıkları, sözcük yapımı açısından üretken olmadıkları; sözdizimsel özellikleri açısından ünlemlerin söylem ve tümce içerisinde başta, ortada

veya sonda yer aldıkları, ancak tümcenin diğer öğeleri ile sözdizimsel bağlar kurmadıkları görülmüştür.

Sonuçlar bağlamında ünlemlerin incelenmesi; edebî eserlerde kullanımları, dillerarası karşılaştırmalı çalışmalar, edimbilimsel sınıflandırılmaları ve işlevlerinin belirlenmesi, kültürlerarası iletişim ve çeviri, dili konuşan toplumun özelliklerine, bireylerin sosyal, yaş cinsiyet özelliklerine göre kullanımları vb. alanlarda genişletilebilir.

KAYNAKÇA

AMEKA, Felix K. (1992), "Introduction- Interjections: The universal yet neglected part of speech", *Journal of Pragmatics*, North-Holland, 18, 101-118.

BUDAGOV, Ruben A. (2002), *Vvedeniye v nauku o yazıyke: Uchebnoe posobie*, Dobrosvet, 3. Baskı, Moskva.

CIGNETTI, Luca (2010), "Interiezione", Ed. Raffaele SIMONE, Gaetano BERRUTO ve Paolo D'ACHILLE,. *Enciclopedia dell''italiano*, Istituto dell'Enciclopedia Italiana, Roma, 671-674.

DARDANO, Maurizio ve TRIFONE, Pietro, (1995), *Grammatica italiana con nozioni di linguistic*a, Zanichelli, 3. Baskı, Bologna.

DE MAURO, Tulio, (2008), *Lezioni di linguistica teorica*, Laterza, Roma- Bari.

DOVETTO, Francesca M. (2012), "Le interiezioni tra scritto e parlato", ed. Francesca CHIUSAROLI ve Fabio Massimo ZANZOTTO, *Scritture brevi di oggi*, *Quaderni di Linguistica zero*, Università degli Studi di Napoli "L'Orientale", 1. Baskı, Napoli, 90-107.

GALKİNA-FEDORUK, Yevdokiya M., GORSHKOVA, Klavdiya V. ve SHANSKİY, Nikolay M. (1958), *Sovremennıy russkiy yazıyk. Leksikologiya. Fonetika. Morfologiya,* Uchpedgiz, 2. Düzeltilmiş Baskı, Moskva.

GALKİNA-FEDORUK, Yevdokiya M. (1964), *Sovremennıy russkiy yazıyk. Morfologiya. Sintaksis*, Cilt 2, İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta, Moskva.

GERMANOVİCH, Aleksandır İ. (1966), *Mejdometiya russkogo yazıyka*, Radyanska Shkola, Kiev.

KARCEVSKİY, Sergey O. (1984), "Vvedeniye v izuchenie mejdumetiıy", *Voprosıy yazıykosnaniya*, 6, 127-137.

KONONOV, Andrey N. (1956), *Grammatika sovremennogo tureckovo literaturnogo yazıyka*, Akademiya Nauk SSSR, Moskva.

PAGLIARO, Anna Chiara (2018), *Formule di cortesia nell'italiano parlato*, Basılmamış. Doktora Tezi, Università degli Studi di Napoli Federico II, Napoli.

PARSİYEVA, Larisa K. (2010), *Sistema mejdumetiya v obshtey paradigme yazıyka (na materiyale osetinskogo i russkogo yazıykov*, Basılmamış Doktora Tezi, Severo-Osetinskom institute gumanitarnıyh i sosyalnıyh issledovaniy Vladikavkazkago nauchnogo tsentra RAN, Vladikavkaz.

PAUL, Hermann (1960), *Printsipıy istorii yazıyka*, Çev. A. A. HOLODOVİCH, İnostrannoy literaturıy, Moskva.

POGGI, Isabella (1995), "Le iteriezioni", Ed. Lorenzo RENZI, Giampaolo SALVI ve Anna CARDINALETTI, *Grande grammatica italiana di consultazione. Tipi di frase, deissi, formazione delle parole*, Cilt 3, Mulino, Bologna, 403-425.

POTEBNYA, Aleksandır A. (1976), *Estetika i poetika*, İskusstvo, Moskva.

QUENEAU, Raymond (2008), *Esercizi di stile*, Çev. Umberto ECO, Einaudi, Torino.

SAVIGLIANO, Claudia (2013), *Infinito presente*, Garzanti Scuola, Milano.

SEREDA, Yevgeniya V. (2013), *Morfologiya sovremennogo russkogo yazıyka. Mesto mejdumetiy v sisteme chastey rechi*, Flinta, 2. Baskı, Moskva.

SERIANNI, Luca, CASTELVECCHİ, Alberto ve PATOTA, Giuseppe, (2000), *İtaliano. Grammatica. Sintassi. Dubbi*, Garzanti, Milano.

SHKAPENKO, Tatyana M. (2016), "K probleme lingvisticheskoy kategorizacii mejdumetiy", *İzvestiya vuzov, Seriya Gumanitarnıye nauki*, 7.2, 141-145.

TİHONOV, Aleksandır N. (1981), "Mejdumetiya i zvukopodrajaniya-slova?" *Russkaya rech*, 5, 72-76.

VARDAR, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.

VİNOGRADOV, Viktor V. (2001), *Russkiy yazıyk* (*Gramaticheskoe uchenie o slove*) Russkiy yazıyk, 4. Baskı, Moskva.

ZINGARELLI, Nicola (1997), *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli, 12. Baskı, Bologna.